

HISTÒRIA TRÀGICA DEL FUTBOL (II)

Pànic als estadis

La mort trau el cap amb molta freqüència als estadis i ja queden pocs esports on el que compta és la diversió de qui els practica i de qui els veu. L'estadi ha deixat de ser el temple del ludisme. L'estadi és, de vegades, parany mortal, com a Heysel i, recentment, a Sheffield.

Julià Garcia Candau

El pànic ja s'ha apoderat dels recintes futbolístics perquè és en aquest esport on es repeteixen, cada vegada amb més freqüència, les escenes luctuoses.

El futbol està assolint tanta fama d'esport insegur que són moltes les mares que aconsellen els seus fills menors que enfoquen les seues aficions cap a altres disciplines. Les bandes de malfactors estan fent-se les ames i senyores de les graderies sota els més variats símbols. Darrerament, són les banderes nazis les que onegen a les grades.

En el partit Espanya-Escòcia, celebrat el mes d'abril de 1988 a l'estadi Santiago Bernabeu, a sota de la tribuna presidencial onejà una gran bandera amb la creu gamada, ensenya que en més d'una ocasió ja havia estat vis-

ta al gol sud, on paren campament els anomenats Ultrasur, jovencells violents que han costat ja al Real Madrid dos tancaments del seu estadi per a competicions europees, decretats per la Unió Europea d'Associacions de Futbol (UEFA) després dels incidents de partits eliminatòris amb el Bayern Múnic el 1976 i el 1987.

Els grups més violents del futbol espanyol solen acudir als estadis amb banderes que llueixen l'escut de l'anterior règim. Segons un estudi realitzat per professors de la Universitat de Lovaina (Bèlgica), foren grups de signe feixista, infiltrats entre els espectadors, qui desencadenaren la gran tragèdia de l'estadi de Heysel en la final de la Copa d'Europa de 1985, on s'enfrontaven el Liverpool anglès i la Juventus de Torí.

La violència esportiva té antecedents de la més variada índole i procedència.

Conta la llegenda que la primera pilota utilitzada a Anglaterra, país al qual se li atribueix la paternitat del futbol modern, fou el cap d'un soldat romà mort en la batalla de l'any 55 abans de Crist en la qual els bretons expulsaren les hosts de Juli Cèsar.

En aquest mateix país es conta, això no obstant, que la llegenda del cap impulsat amb l'empenya és anterior, ja que a Chester s'inicià el costum de realitzar aquesta acció els dimarts de Carnaval i la primera pilota que s'utilitzà fou el cap d'un viking.

El primer fet sagnant esdevingut en un recinte esportiu fou, en canvi, en un hipòdrom, en el de Constantinoble (Istanbul), capital de l'Imperi Bizanti, en temps de l'emperador Justinià.

Conta Procopi en la seua *Història secreta* que el 18 de gener de l'any 532, l'emperador era a l'hipòdrom, on, segons el costum, els espectadors aplau-

dien, uns als aurigues del Partit Blau i, altres, als del Verd. Aleshores, els Blaus gaudien del favor de l'emperador. El segon dia de les carreres d'any nou, els Verds començaren a mostrar la seua animadversió cap a Justinià. L'emperador els tractà de beguts i els Verds li digueren ase i idòlatra.

La intervenció de la guàrdia provocà l'inesperat efecte que Verds i Blaus s'uniren protestant contra l'emperador. «Ben aviat —diu Procopi— una part de la ciutat es va encendre». Els incidents duraren cinc dies «i els sediciosos proclamaren un nou emperador al crit de «Nike» que, en grec, significa victòria».

Justinià es refugià al seu palau i, incapaç d'adoptar una actitud clara, arribà a plantejar-se fins i tot la fugida per mar «cap a Hispània, Britània o Etiòpia», segons conta Robert Graves en *El Comte Belisari*. L'emperadriu Teodora intervingué en la reunió de l'emperador amb els seus consellers per a dir que «qui ha rebut la vida, no l'ha rebuda sinó per a perdre-la. Però qui una vegada ha estat investit del poder sobirà, no ha de sobreviure si deixa que li la lleven». Després de sentir la sentència de Teodora que «la porpra és un sudari gloriós», Justinià, avergonyit, ordenà al general Belisari que intervinguera. Belisari forçà les portes de l'hipòdrom i els seus soldats carregaren contra la multitud. El resultat final fou la mort de 30.000 persones i la desfeta de la revolució.

Derivat dels jocs de pilota coneguts a Grècia, Roma i Bretanya, arribà a Anglaterra amb les hosts de Guillem el Conqueridor el parent més pròxim del futbol actual. Fou el 1066, després de la batalla de Hasting del 16 d'octubre. A Anglaterra s'afirma que l'esport practicat en el continent s'endurí de tal manera que es convertí en una activitat «grotesca i criminal».

El 1531, Thomas Elliot publicà un llibre en el qual deia que l'activitat futbolística estava adornada de «fúria brutal» i havia de ser silenciada. Elliot afegí que «el futbol és un passatemps impropri d'un cavaller, perquè el joc no proporciona plaer i és causa de fúria bestial i violències». La reina Isabel I prohibí el 1572 que es jugara al futbol a Londres perquè aquest divertiment era «més aviat una pràctica sagnant i assassina que no un passatemps o un esport amistós».

L'historiador Philip Stubbs, que visqué entre 1556 i 1610 i era considerat purità, quan descriu les característiques d'aquella infamant diversió, afirma que «sovint es trenquen el coll, de ve-

gades un braç i d'altres, els dos». «És molt freqüent veure sagnar els nassos», i afegeix: «els ulls eixir-se'n de les òrbites i tots acabar ferits».

No fou només la intel·lectualitat britànica qui mostrà la seua disconformitat amb la pràctica futbolística. També l'església hi mostrà la seua aversió i acabà creant la següent oració: «Senyor, allunya de nosaltres aquest joc que cal ser cec per a no veure que s'oposa a la virtut divina, a l'esperit del bé. El futbol, Senyor, no és un joc, sinó un mitjà per a batre's, és una pràctica sagnant i brutal».

Els reis prohibeixen el futbol

Els perills futbolístics posaren els reis en situació de prendre postura. El 1313, Eduard II, que governà Anglaterra de 1307 a 1327, any en què fou assassinat a la presó després d'una revolució general, llançà una proclama en què advertia que «essent un fet que es fa molt de soroll a la ciutat al voltant de les grans pilotes d'on poden sobreviure nombrosos accidents, Nos prohibim, sota pena de presó, que aquests jocs siguin practicats en el futur».

Ricard II, Enric IV i Enric VII promulgaren decrets contra l'esport de «les grans pilotes», però la pràctica mai fou abandonada. Jacob I d'Escòcia també participà en la ratxa de prohibicions i anuncià que «Ningú podria jugar al futbol en endavant, sota pena de ser castigat».

Malgrat les prohibicions reals, el futbol no deixà de practicar-se a Anglaterra. En alguna època el joc es refugià als claustres dels convents, on fou

possible veure els monjos acaçar la pilota quasi amb la mateixa fe amb què ho feien els que atropellaven tot el que se'ls posava per davant.

L'esport futbolístic considerat anglès continuà malvivint a les illes i acusat constantment de ser una manifestació incivil. El problema de la violència estigué auspiciat en part per la manca d'unes regles uniformes capaces d'evitar els xocs durs. Quan el futbol anà fent-se un lloc als col·legis universitaris, se suavitzà. El seu caràcter rude anà polint-se, sobretot quan el 1823 l'alumne del col·legi de Rugby, William W. Ellis agafà la pilota amb les mans, corregué amb ella sobre el pit i la col·locà darrere la línia de gol i l'acció portà la decidida prohibició de tocar el baló amb les mans. Fou el punt de partida per a l'escissió del joc en rugby i *soocer*.

Quan el 1900, amb regles unificades i el vist-i-plau de les universitats més elitistes i prestigioses d'Anglaterra, s'organitzà un torneig formal amb trofeu i tot (que s'exhibí en un aparador de Birmingham, d'on va ser furat i que mai no ha estat recuperat), encara hi hagué una campanya contra el futbol.

Identificació ciutat-equip

La nomenclatura futbolística es basa fonamentalment en els noms de les ciutats on hi ha els clubs. En els casos en què el club es va batejar amb un nom més o menys esportiu, posteriorment se'ls va afegir el de la ciutat. D'aquesta manera, el futbol s'atorgà la representació d'un col·lectivitat sense que ningú li ho demanara. Els clubs de futbol són sinònim d'ensenyia local. Els clubs i les ciutats són inseparables.

Quan es produeix el triomf, la participació és general. Únicament a les poblacions on hi ha més d'una entitat, es produeixen divisions entre els ciutadans, però sempre n'hi ha una que s'identifica com a número u.

El futbol, al meu parer, té en la seua pròpia essència un sentit bèl·lic que no tenen altres esports. L'equip sempre està dirigit per un comandant o un general en cap, l'entrenador, responsable de la tàctica i de l'estratègia i, per tant, de la distribució de les unitats en el camp de batalla.

El terreny de joc és un territori dividit en dues meitats on se situen els dos bàndols contendents. Des del moment de l'inici tot consisteix que un exèrcit envaesca el terreny de l'enemic. Jugar

és, doncs, anar conquerint espais per atènyer l'objectiu final.

L'exèrcit compta amb una rereguarda, la línia Maginot, que ha d'impedir la penetració dels adversaris, una línia de centre de camp que és la intendència que abastirà l'avantguarda. Els davanterers són la línia d'atac, les forces de xoc. Per a batre l'enemic sol ser efectiu atacar pels flancs i bombar balons.

Tàctiques militars

Els gols es produeixen com a conseqüència del constant bombardeig. De vegades, per tal de sorprendre, es busquen tirs per elevació i és fonamental en el futbol modern la utilització del contraatac. Ve de lluny el costum de parlar de certs èxits com d'un passeig

La violència als estadis en molts casos comença per agressions entre els jugadors.

militar. Les golejades s'han donat sempre a conseqüència de la força devastadora de l'artilleria i mai ha estat un secret que d'un bon plantejament tàctic s'han derivat grans conquestes.

La literatura més èpica del món del futbol està farcida de metàfores guerres. Durant els anys del nacional futbolisme era freqüent llegir cròniques en què un èxit davant de Turquia representava el retorn a Lepanto, un triomf contra Anglaterra era la humiliació de la pèrfida Albión alhora que una rememoració absurda de l'Armada Invencible. Quan s'ha jugat contra un equip belga, hem corregut el perill que ens recordaren els Terços de Flandes. Fins i tot aquell penal inventat per Guruceta contra el Barcelona suggerí a un jove cronista que des dels temps de Felip V no se li havia fet un espoli semblant a Catalunya.

No hi ha cosa tan dramàtica en l'esport com la soledat del porter davant el penal, com diu Juan García Hortelano, o la de Zubizarreta davant del màxim càstig, que afegesc jo. El penal és purament i simple un afusellament. El porter té davant seu un jugador encarregat de disparar, però el que en realitat veu és tot un escamot d'afusellament. Quan aconsegueix salvar en primera instància la vida, sempre corre el perill de rebre el tret de gràcia per part del llançador del càstig o per qualsevol dels homes de l'equip contrari apostats en la línia de l'àrea, trinxera que salven ràpidament.

La premsa té una tendència natural a emfasitzar la duresa del futbol. Fins i tot entre els rimbombants apel·latius amb què han estat batejats alguns dels jugadors hi ha una extensa gamma d'expressions de dubtosa concordança amb el *fair play*. A Guillermo Gorostiza, gloriós extrem esquerre de l'Athlético de Bilbao i del València se l'anomenà *Bala Roja*. Curiosament, Gorostiza sempre fou un home de dretes, fins a l'extrem que va abandonar la selecció d'Euskadi, que va jugar a l'estranger durant la guerra civil, per a incorporar-se a l'Espanya franquista.

A la davantera del Sevilla que va triomfar al principi de la dècada dels 40, se la va anomenar «stuka» (López, Torrentegui, Campanal, Raimundo i Berrocal). A Francisco Gento, extrem esquerre també com Gorostiza i Gainza —*el gamo de Dublín*— se'l coneixia com *la galerna del Cantàbrico*. Al València C.F. dels millors anys se li va reconèixer com a gran mèrit, no el fet de guanyar la Lliga i practicar un bon futbol, sinó el de ser «un equipo bronco y copero». A Ferenc Puskas, genial

Les victòries del Real Madrid, molt sovint, han estat presentades com a èxits de tot l'estat espanyol.

jugador hongarès que va arribar a coronel en el seu país per mèrits golejadors, a Madrid se'l coneixia com *Canoncito pum*. Al Futbol Club Barcelona juguen *Tarzán*, Migueli, i *Lobo*, Carrasco, i el Real Madrid té en la seua davantera un *Buitre* com a símbol d'una manera de fer i fins i tot d'una generació de futbolistes.

No ens ha de resultar estrany que el futbol hispà faça al·lusions diverses al bel·licisme perquè la seua mitologia es basa en *la fúria*, actitud que consisteix a utilitzar més la força que la raó. El naixement d'aquesta característica es va produir l'1 de setembre de 1920 a l'estadi olímpic d'Anvers, als Jocs de la VII Olimpíada.

Els suecs marcaren el primer gol per mitjà del seu interior esquerre Dahl. El partit, que va estar a punt de no disputar-se perquè els nòrdics havien anunciat la seua retirada i només la vespra confirmaren la seua participació, va tenir moments de notable duresa. Amb el marcador en contra, es va produir una falta contra els suecs. S'encarregà de llançar-la el mig volant de l'Athlétic, Sabino Bilbao. El seu company d'equip i mig centre, José María Belaustre, cridà: «a mi el pelotón Sabino que los arrollo». Efectivament, li arribà la pilota i amb la valenta acció del bilbaí, no solament el baló va penetrar en el marc, sinó que també hi entraren el porter suec, Zander, i dos defenses. Més tard, Acedo va aconseguir el punt del triomf. Aquell dia s'establí el que es considera la manera més característica de jugar dels espanyols.

La fúria espanyola ha tingut des d'aleshores no pocs exègetes.

Aquella victòria va ser el prelude de les dues posteriors davant Itàlia i Holanda que van fer possible l'obtenció de la medalla olímpica de plata, l'única que el futbol hispà ha aconseguit.

Anvers ha quedat per a la memòria futbolística com la fita des de la qual ha estat possible construir tota la història posterior. De fet, durant molts anys, els aficionats han apreciat més els jugadors disposats a jugar-s'ho tot que els artistes. En la història futbolística espanyola hi ha hagut més rudeses que ingeni.

El llenguatge esportiu espanyol, ja ho he dit alguna vegada, crea poques metàfores. Tota descripció està més dominada per la geometria que per la mètrica. La pilota, que és l'esfera, es posa en moviment des del cercle central, va d'una àrea a l'altra, alguna vegada es col·loca en el punt de penal, d'altres descriu una paràbola per a entrar per l'esquadra, ha de ser jugada dins el rectangle delimitat per les línies de banda o de fons i, en definitiva, no hi ha res de més perillós que un davanter que sap prendre la diagonal del marc.

Tal com està el futbol en l'actualitat, fa l'efecte que el gran filòsof d'aquest joc pel qual es desencadenen tantes passions ben bé podria ser el general prussià Karl von Clausewitz, el qual va assegurar que «l'objectiu de la guerra és l'aniquilació de l'adversari», cosa que sembla ja la pauta de certs individus anomenats entusiastes o *fans*,

segons les més benignes denominacions. Potser, parafrasejant-lo podria dir-se que «la guerra és la continuació del futbol per altres mitjans».

Els grups de seguidors espanyols han adoptat les maneres més execrables dels britànics i es caracteritzen per una certa simbologia feixistoide. En algun temps, alguns clubs, no solament van tolerar l'existència d'aquests grups, sinó que els animaren. Després dels resultats negatius de les darreres temporades, ha sorgit la preocupació. Les guàrdies pretorianes, auspiciades per alguns presidents o directius són un autèntic càncer per a les societats futbolístiques.

La violència a Espanya

Els jugadors espanyols s'hi dediquen amb duresa i en alguns casos amb més mala intenció que els d'altres països, però el nombre de lesions és molt similar malgrat que algunes temporades es produeixen xifres preocupants. Hi ha hagut jugadors que s'han guanyat la fama de carnisers, però en això sempre ha tingut un paper important, tant o més que l'acció, la fama del lesionat i l'equip a què pertany.

El pitjor defecte dels futbolistes espanyols és la seua tendència a la discussió i a la simulació de lesions per tal d'engrescar el públic i posar-lo en contra de l'àrbitre o de l'equip contrari. En els últims temps ha crescut el nombre d'especialistes a deixar-se caure dins l'àrea per a posar en un compromís els àrbitres. Els jugadors espanyols alcen els braços en senyal de protesta cada vegada que el jutge assenyala alguna cosa que no els convé. Parlen amb el col·legiat com si foren llepons i fins i tot l'insulten. Els àrbitres responen amb l'expulsió poques vegades, i com més gran és l'estadi i més important el club de casa, més gran és el respecte que tenen a la targeta roja.

El Comitè de Competició de la Federació Espanyola ha hagut d'extremar la duresa sancionadora en els últims temps. Més, però, amb l'afició que amb els jugadors. En tots els camps de futbol hi ha colles d'energúmens capaços d'interrompre el joc llançant objectes, coets, bengales o pots de fum. Els Ultrasur de l'estadi Santiago Bernabeu han superat en fama internacional els Boixos Nois del Camp Nou, el Frente Atlético del Manzanares, les Brigadas Blanquiazules de Sarrià i altres espècimens de Gijón, Cadis, València o Pamplona.

Entre les colles de xicots que en un principi arribaren a ser considerats per alguns presidents com guàrdies preto-

rianes i vetlladores del bon esperit del club o del president, com ho va ser en el cas dels anomenats *morenos* de Barcelona, s'hi pot trobar, freqüentment, simbologia nazi o feixista. Són els únics individus que acudeixen als camps amb utensilis susceptibles de ser llançats contra àrbitres o jugadors adversaris i amb pals, bats de bàisbol, cadenes, manyoples de ferro o navalles, per atacar els seguidors de l'equip contrari, ja siga dins o fora de l'estadi.

El procés de l'espiral de violència actual va començar amb els apallissaments dels àrbitres als camps de clubs de categories regionals, però el primer succés que començà a marcar l'embranchida es va produir a l'estadi Santiago Bernabeu el juny de 1968. S'hi jugava la final de Copa entre el Real Madrid i el Futbol Club Barcelona. Guanyà l'equip català gràcies a un autogol del defensa madridista Zunzunegui. La reacció del públic del Madrid va ser extremadament airada i a conseqüència del llançament de botelles en va quedar prohibida la venda als estadis espanyols per sempre. Els coixins, les taronges i projectils similars acabaren obligant la Federació a prendre una mesura a la qual s'havia resistit el mateix president, Pablo Porta, que s'havia atrevit a anunciar que a Espanya no seria necessari recórrer al remei que ja s'havia implantat a Europa: les tanques metàl·liques.

A les tanques, ja habituals, s'hi ha hagut d'afegir en alguns camps i per a esdeveniments internacionals uns suplementos darrere de les porteries per a fer més difícil el llançament de projectils. Per als túnels de vestuaris ha estat necessari acudir a proteccions mòbils que evitaren la proximitat dels jugadors i dels àrbitres a les graderies a l'hora de buscar l'eixida del terreny de joc.

Dos esdeveniments de caràcter internacional van marcar l'actuació dels equips espanyols per sempre, ja que el club que va ser castigat, el Real Madrid, ha estat el més representatiu de tots els tornejos europeus. Els dos fets es produïren curiosament, en eliminatòries amb el Bayern de Munic.

En la primera confrontació entre tots dos equips, el 31 de març de 1976, hi hagué empat a un gol. Des del fons sud va saltar al terreny de joc un individu anomenat Jaime més tard anomenat «el boig del Bernabeu» i va agredir l'àrbitre, l'austriac Linemayer. El Comitè de Disciplina de la Unió Europea d'Associacions de Futbol (UEFA) va sancionar el Real Madrid amb un any d'absència de les competicions

continentals. El Bayern va guanyar l'eliminatória en guanyar el partit de tornada per 2-0, però el Madrid va aconseguir que el Jurat d'Apel·lació modificara la sanció, que va quedar en dos partits de clausura de l'estadi.

El Madrid va haver de jugar en la temporada 1977-1978 amb el Stal Mielc de Polònia a València (1-0) i amb el Bruges a Màlaga (0-0). El Madrid va ser eliminat i es van calcular en uns 100 milions de pessetes la pèrdua que va representar el desplaçament del Bernabeu.

Madrid, els més violents

En la campanya de 1987-1988 Real i Bayern hagueren d'enfrontar-se de nou. A Munic van guanyar els alemanys per 4-1 i, en la tornada, el Madrid va quedar eliminat perquè només va vèncer per 1-0. Però el pitjor van ser els incidents protagonitzats pels Ultrasur, que llançaren dards de ferro. La UEFA va tornar a castigar el Real Madrid. Aquesta vegada el condemnà a jugar els dos primers partits europeus a porta tancada.

El Madrid va tornar a recórrer la sentència i aconseguí que disminuïra el càstig. Es mantingué la tesi de la porta tancada per a la primera eliminatória, contra el Nàpols de Maradona, i se li permeté jugar contra el Porto a València en la segona ronda. Casualment, el primer partit que va poder tornar a jugar el Madrid al seu estadi va ser contra el Bayern de Munic, que ara va poder eliminar. Però, per evitar nous conflictes i perquè el club continua amenaçat amb la inhabilitació per algunes temporades, va haver de prendre mesures de seguretat que mai s'han donat a conèixer.

S'estima que, per causa de les sancions, el Real Madrid ha deixat d'ingressar uns 500 milions de pessetes, còmput general de drets televisius, venda de localitats, publicitat estàtica, desplaçaments fora de Madrid, despeses en els altres estadis i multes de la UEFA.

En els darrers anys els clubs han hagut de recórrer a la contractació de serveis privats de seguretat per a controlar les graderies, perquè la Policia Nacional és reàcia a intervenir en recintes tancats, on considera que les alteracions de l'ordre no són seues perquè no es produeixen al carrer. Al mateix temps que creixia la perillositat a les grades ha calgut augmentar el nombre de vigilants. En la temporada de 1987-1988 solament cinc clubs s'absingueren de contractar vigilants jurats:

Aficionats ben contraris: a València, Yomus, a Barcelona, Cèl·lules blaugranes.

Barcelona, Sabadell, Saragossa, Betis i Sevilla. De tota manera, a Barcelona hi hagué un judici contra individus que amb braçals del club del Camp Nou apallissaren un espectador. Aquets individus, l'únic distintiu dels quals és el braçal, es mouen per les grades i intervenen davant qualsevol anomalia i estan autoritzats per a retirar qualsevol pancarta contra el president de l'entitat, José Luis Núñez. □